

REINTEGRACE ÚZEMÍ VOJENSKÉHO ÚJEZDU BRDY POD CIVILNÍ SPRÁVU A PROBLÉM ZAJIŠTĚNÍ BEZPEČNOSTI NA TOMTO ÚZEMÍ: PŘÍPADOVÁ STUDIE

RE-INTEGRATION OF THE MILITARY TRAINING AREA "BRDY" INTO CIVILIAN ADMINISTRATION AND ISSUE OF PROVIDING SECURITY IN THIS AREA: A CASE STUDY

Ing. Bohuslav Pernica, Ph.D., Ing. Šárka Prudká

Ústav regionálních a bezpečnostních věd, Fakulta ekonomicko-správní, Univerzita Pardubice
Studentská 84, 532 10 Pardubice
e-mail: bohuslav.pernica@upce.cz, st29084@student.upce.cz

Klíčová slova:

vojenský újezd, Brdy, vojenský výcvikový prostor, ozbrojené síly, vnitřní bezpečnost

Keywords:

military district, Brdy, military training area, armed forces, public safety

Abstrakt:

K 1. 1. 2016 zanikl jeden z pěti vojenských újezdů, které od konce Studené války sloužily v České republice k výcviku ozbrojených sil. Šlo o vojenský újezd Brdy. Jeho území bylo zpět integrováno pod civilní správu. Území původně spravované jen Ministerstvem obrany, které bylo odpovědné cestou újezdního úřadu, Vojenské policie, Armády ČR (vojenské hasičské jednotky) a státního podniku Vojenské lesy a statky České republiky za zajištění vnitřního pořádku a bezpečnosti zdraví, života osob a majetku nacházejících se na tomto území, bylo rozděleno mezi dva kraje a připojeno ke katastrům 27 obcí. Na části území vznikla chráněná krajinná oblast. V důsledku této fragmentace vzrostla komplexnost prostředí pro zajišťování veřejného pořádku a vnitřní bezpečnosti na tomto území.

Abstract:

By the end of 2015, the number of military training areas used for training of the Czech Armed Forces was reduced from five to four. The administration area of military district Brdy was re-integrated into civilian administration of two regions and one nature preservation. Besides, the original administrative territory was assigned to 27 municipalities. From such a point of view, the security environment has gotten more complex because public order and internal safety in the territory used to be provided by Ministry of Defence and its executive body, e.g., Military police, Czech Armed Forces (a military fire protection unit), and more actors participate in. This rise of complexity was caused by an excessive fragmentation of original territory.

Úvod

Se vzestupem moderních armád v 18. století není spojen jen vzestup národního státu, jež si vyžádal vznik pravidelných armád podřízených vládní autoritě, ale je s ním spojen významný technický pokrok, přechod k fenoménu masové armády a zavedení všeobecné branné povinnosti. [5] S tím se také objevuje potřeba systematické přípravy vojenských profesionálů, tj. důstojníků, [4] a samotného vojska. Objevuje se tak poptávka po prostorech, kde lze v terénu provádět polní výcvik. Neboť: „*Účelem výcviku je příprava k válce.*“ [8] a válka má vůči území destruktivní charakter, mělo by se proto jednat o takové prostory, kde polní výcvik nebude příčinou hospodářského úpadku území, na kterém se koná. Takovým územím se staly stálé vojenské (výcvikové) tábory: „*Novodobý výcvik je nemyslitelný bez výcvikových táborů, bez nich bychom měli armádu i třeba technicky vybavenou, která by však v poli musela selhati, poněvadž by nebyla připravena na to, jak použití všech prostředků na bojišti. Byla by podobna jezdcí, který se vyučil jízdě na dřevěném koni, nebo řidiči, který se naučil řízení rychlostí a obsluze stroje na modelu a oba by byli vysláni s tímto výcvikem do závodů na živém koni nebo na závodním automobilu.*“ [17] Později, po roce 1950, to pak byly vojenské výcvikové prostory uvnitř vojenských újezdů. [2]

Počet i rozloha těchto územních útvarů mimo režim civilní správy a samosprávy se na území České republiky od počátku 20. století zvyšovaly. Dělo se tak v důsledku geopolitického významu území Československa jak před 2. světovou válkou, tak pak po jejím skončení a rozdělením světa na dva protikladné bloky. Od roku 1990 naopak v důsledku geopolitických změn počet a rozloha území využívaných vojensky klesá. Poslední změnou bylo zrušení jednoho z pěti vojenských újezdů k 1. 1. 2016 a zmenšení rozlohy zbylých čtyř v tzv. optimalizaci předjímané Bílou knihou o obraně z roku 2011 [1, s. 129]. Z pohledu vznikání a zanikání vojenských újezdů na území dnešní České republiky jde o jedinečný proces, který se opakuje v průměru jednou za 30-40 let. Z pohledu sociální geografie lze proto také mluvit o strategické transformaci území. [9]. Cílem tohoto článku je proto pojednat o reintegraci území vojenského újezdu Brdy zpět pod civilní správu z pohledu zajištění bezpečnosti zdraví, života a majetku na tomto území, a to v podobě případové studie. Zacílením na aspekt bezpečnosti území bychom také chtěli doplnit informace obsažené ve studii Strategická transformace vojenského újezdu Brdy. [9]

1. Pojem a funkce vojenského újezdu

Pojem vojenský újezd byl v Československu poprvé definován zákonem č. 169/1949 Sb., o vojenských újezdech, kterým bylo vládě umožněno část státního území spravovaného obcemi na principu místní samosprávy podřídit státu, bylo-li to nutné pro potřeby obrany státu. Občané nacházející se na vymezeném území ztráceli nárok na právo trvalého pobytu v obcích a osadách, které spadly do území vojenského újezdu, a byli omezeni i na jiných občanských a hospodářských právech. Soukromý majetek nacházející se na území újezdu měl být za náhradu vyvlastněn. Správou vojenského újezdu byl pověřen újezdní úřad, v jehož čele stál újezdní správce jmenovaných místně příslušným krajským národním výborem po dohodě s ministerstvem obrany z řad vyšších důstojníků (major, podplukovník, plukovník). Tomu ministerstvo obrany přidělovalo potřebný počet zaměstnanců ke správě újezdu. Újezdní úřad ve svém správním obvodu plnil úkoly jako místní národní výbor.

Tato koncepce ve svém důsledku nevedla, a ani nemohla vést, k rozvoji spravovaného území, jak si lze dobře uvědomit z tabulky 1, kde je na příkladu pěti vojenských újezdů zachovaných v provozu po roce 1990, uveden vývoj osídlení území pod vojenskou správou. I když definice obyvatele a obydlí v letech 1930 až 2011 v jednotlivých censech variovala, je patrné, že na poklesu osídlení vojenských újezdů Hradiště, Boletice a Libavá mezi roky 1930 a 1950 se podílel nejvíce odsun německy mluvícího obyvatelstva předjímaný mírovými dohodami se Spojenci, neboť tato území spadala do území Němci označovanými jako Sudetenbogen. [16] Po roce 1950 byl další pokles v počtu obyvatel a obydlí způsobem již vojenskou správou území.

Tabulka 1: Počet obyvatel a domů na území vojenských újezdů v České republice podle sčítání lidu, domů a bytů v letech 1930-2011

	Hradiště		Boletice		Libavá		Brdy		Březina	
	obyv.	domy	obyv.	domy	obyv.	domy	obyv.	domy	obyv.	domy
1930	14 416	2 740	6 493	1 077	12 008	2 221	1 449	309	26	4
1950	3 601	2 250	877	187	5 063	1 161	772	272	-	-
1961	601	130	329	70	930	197	179	36	44	10
1970	914	132	271	55	958	175	101	27	33	7
1980	648	102	226	39	895	162	187	49	13	4
1991	616	115	235	67	912	229	51	19	9	5
2001	600	110	292	50	1 257	233	44	16	7	5
2011	527	109	298	57	1 012	201	27	16	3	5

Zdroj: [3]

Koncepci přijatou v zákoně č. 169/1949 Sb., o vojenských újezdech a týkající se způsobu vojenské správy území víceméně zachovávaly také zákony přijaté v České republice a na Slovensku po rozdělení České a Slovenské Federativní republiky. Na Slovensku se jednalo o zákon č. 281/1997 Z. z., o vojenských obvodech a zákon, ktorým sa mení zákon Národnej rady Slovenskej republiky č. 222/1996 Z. z. o organizácii miestnej štátnej správy a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov, který vojenský újezd definoval jako: „...územný celok a správny celok slúžiaci na zabezpečenie úloh obrany a bezpečnosti štátu.“ jehož území, lze využít: „...aj na organizovanie branho-športových podujatí, športových podujatí alebo kultúrnych podujatí.“ přičemž toto území je třeba využívat tak, aby: „nedošlo k obmedzeniu plnenia úloh pri zabezpečovaní obrany a bezpečnosti štátu.“ V České republice o zákon č. 222/1999 Sb., o zajišťování obrany České republiky. Ten vojenský újezd definoval v § 30 jako: „...vymezená část území státu určená k zajišťování obrany státu a k výcviku ozbrojených sil. Újezd tvoří územní správní jednotku.“ Oba zákony však na rozdíl zákona č. 169/1949 Sb., o vojenských újezdech, nepočítají s tím, že by správcem měla být osoba s právnickým vzděláním. Jako újezdni správci tak většinou působili a dnes působí vyšší důstojníci technického vzdělání, zpravidla absolventi vojenských vysokých škol. Jak lze odvodit z obrázku 1, v roce 1990 se na území Československa nacházelo 14 vojenských výcvikových prostorů, z nichž čtyři (11, 12, 13 a 14) byly určeny ke zrušení.

Obrázek 1: Rozmístění vojenských výcvikových prostorů v Československu v roce 1990

Zdroj: [14]

Z tabulky 2, blíže specifikující příslušnost vojenských výcvikových prostorů (označených na obrázku 1 čísly) k vojenským újezdům, lze dovodit, že se pod vojenskou správou se nacházelo 266 012 ha československého státního území, tj. 2,08 % z 127 876 km² tvořících rozlohu Československa. Na Českou republiku přitom připadaly 2/3 tohoto území, přitom část tohoto území nebyla využívána k výcviku československých vojáků, ale vojáků patřících do Střední skupiny vojsk Sovětské armády, kteří zde byly velením Varšavské smlouvy umístěni 21. 8. 1968. [10] Dodatečnou smlouvou mezi vládou Československé socialistické republiky a vládou Svazu sovětských socialistických republik o podmínkách dočasného pobytu sovětských vojsk na území Československé socialistické republiky bylo sovětským vojákům umožněno společně s Československou lidovou armádou využívat existující vojenské výcvikové prostory, střelnice a cvičiště. K dispozici měly zejména vojenské výcvikové prostory Ralsko, Mladá a Libavá, tj. 1/3 výcvikových prostorů v České republice. Na Slovensku se jednalo o Lešť a Záhorie. [11] Zájem o území tehdejší Československé socialistické republiky vyplýval z tehdejší sovětské operační doktríny a plánování velení Varšavské smlouvy, [15] jejíž součástí socialistické Československo bylo.

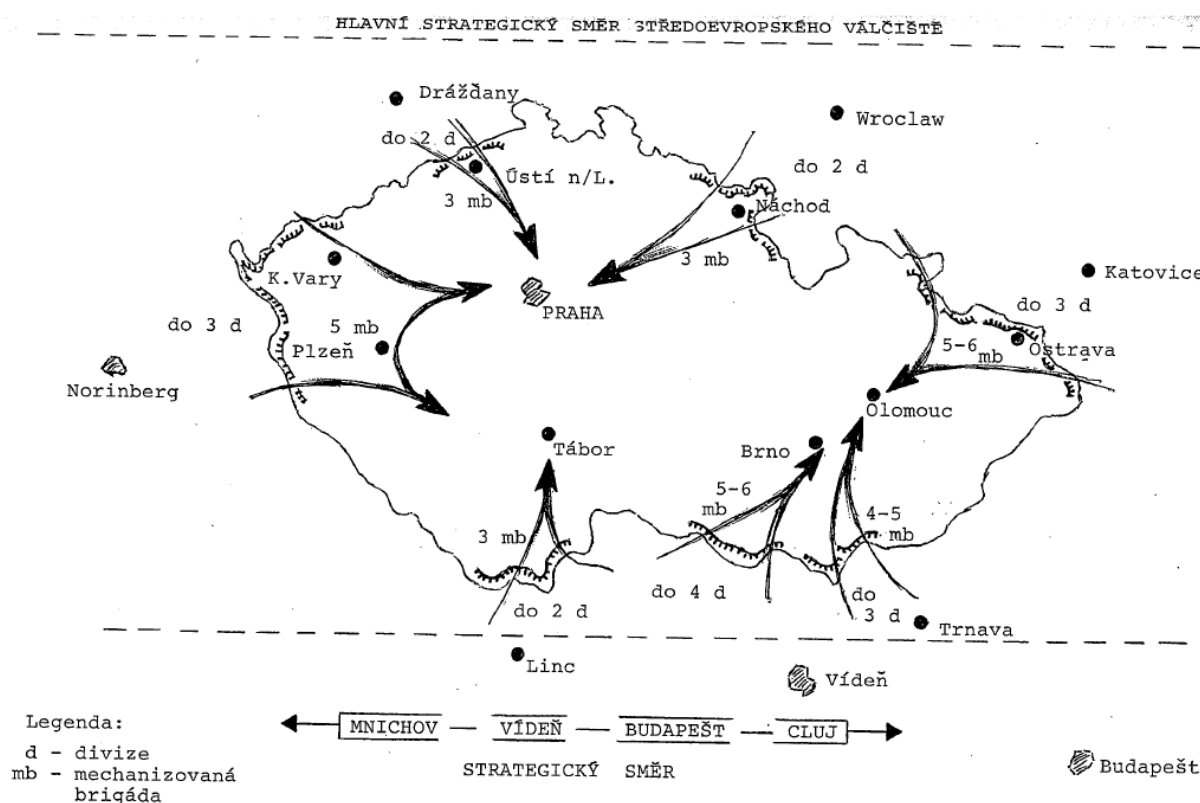
Tabulka 2: Základní údaje o vojenských výcvikových prostorech Československé armády v roce 1990

č.	voj. výcvikový prostor (újezd)	rozměr [km]	rozloha [ha]	z toho pozemky			
				lesní	zem.	jiné	výcvik.
1	Hradiště (Hradiště)	21 x 22	33 157	12 860	2 000	570	17 727
2	Boletice (Boletice)	14 x 22	21 970	12 021	2 677	367	6 905
3	Libavá (Libavá)	15 x 23	32 786	18 181	2 089	1 283	11 233
4	Jince (Brdy)	11 x 23	26 038	22 525	596	808	2 109
5	Dědice (Březina)	6 x 12	15 698	13 282	242	325	1 849
Česká republika		-	129 649	78 869	7 604	3 353	39 823
6	Lešť (Lešť)	11 x 17	14 591	5 173	1 406	250	7 762
7	Turecký Vrch (Záhorie)	4 x 6	2 012	1 454	35	277	246
8	Kežmarok (Javorina)	20 x 21	31 640	23 445	417	270	7 508
9	Kuchyňa (Záhorie)	6 x 14	12 650	11 000	300	306	1 044
10	Záhorie (Záhorie)	6 x 19	13 933	11 899	350	417	1 270
Slovenská republika		-	74 826	52 973	2 503	1 520	17 830
11	Dobrá Voda (Dobrá Voda)	12 x 14	17 142	12 902	602	80	3 558
12	Mimoň (Ralsko)	20 x 20	24 942	18 212	838	370	5 522
13	Mladá (Mladá)	3 x 9	5 253	2 895	949	337	1 072
14	Kamenica n. Čirochou (Valaškovce)	7 x 17	14 200	12 745	55	-	1 400
určené k uvolnění		-	61 537	46 754	2 444	787	11 552
CELKEM		[ha]	266 012	175 594	12 556	5 657	72 205
		[%]	100,0	66,0	5,0	2,0	27,0

Zdroj: [12]

To, že území dnešní České republiky bylo dvakrát více zatíženo rozlohou vojenských újezdů, než tomu bylo v případě Slovenska, bylo dáno operačními plány Varšavské smlouvy. Ty také určovaly rozdílný stupeň militarizace obou republik, [8] který vyjádřen poměrem vojáků nacházejícím se na území České a Slovenské socialistické republiky v hodnotě 2 ku 1 jen náhodou kopíroval demografické poměry federálního Československa. Bylo to způsobeno právě operačním plánováním, kde na území České republiky se nacházela vojska prvního a druhého sledu Československé lidové armády a Střední skupiny vojsk Sovětské armády. [14] Území Slovenska pak sloužilo zejména potřebám hlubokého týlu, tj. dislokaci vojenského školsví, týlových kapacit a vojenského průmyslu.

Po rozpuštění Varšavské smlouvy, odchodu sovětských vojsk a redukci velikosti Československé armády, která v operačních plánech velení Varšavské smlouvy vytvářela vlastní armádní front [15, s. 50] a zvětšovala svou velikost z 200 na 750 tisíc vojáků, se stala většina vojenských újezdů sloužících v případě války ke koncentraci vojska před jeho operačním rozvinutím nadbytečnými a počítalo se proto s jejich uvolněním, tj. s reintegrací zpět pod civilní správu (místní samosprávu). Že k tomu později nedošlo, např. v případě slovenského vojenského újezdu Valaškovce, bylo dáno změnou geopolitického postavení obou bývalých federálních republik po rozpadu federace v roce 1992. Jak lze dovodit z obrázku 2, umístění vojenských újezdů se řídilo potřebami operačního plánování. A ještě v létě 1992 předpokládali vojenští plánovači, že teoreticky existuje 7 operačních směrů, z kterých by bylo možné Českou republiku napadnout. [13] Mezi hypotetickými agresory nebyla jen Spolková republika Německo, ale také neutrální Rakousko a dřívější spojenec ve zbrani Polsko a bratrské Slovensko. Potřebě zastavit případného útočícího protivníka, a nebo přerušit jeho postup do vnitrozemí, odpovídalo i rozmístění vojenských újezdů.

Obrázek 2: Úvaha vojenských strategií o obraně České republiky z roku 1992

Zdroj: [11]

6

Nicméně v důsledku proměňující se geopolitické pozice České republiky mající podobu její integrace do Severoatlantické aliance a EU a dalšímu rozšiřování těchto uskupení na východ dnes žádný takový operační směr neexistuje. Tento vývoj přispěl nejenom k postupné redukci velikosti ozbrojených sil a opuštění mírového výkonu branné povinnosti, ale také přispěl k tomu, že z hlediska hlavní funkce vojenského újezdu se původní počet i rozloha vojenských újezdů staly nepřiměřenými potřebám obrany státního území a přípravě ozbrojených sil k jeho obraně. Měřeno počtem hektarů rozlohy vojenského újezdu připadajících na jednoho vojáka v činné službě došlo od roku 1993 k pětinasobné redukci potřeb prostoru pro vojenský výcvik na území vojenských újezdů. V roce 1993 připadalo na jednoho vojáka 1,1 ha, v roce 2011 to už bylo 5,6 ha. [1, s. 129] Přesto v širších operačních plánech byla po roce 1999 vojenským újezdům zachována role Host Nation Support, což se nejzřetelněji ukázalo po roce 2014 v souvislosti s ukrajinskou krizí, kdy se přes území České republiky cvičně pohybovaly konvoje spojeneckých vojsk a posádky v těsné blízkosti vojenských újezdů poskytovaly vojákům na pochodu podobné zázemí, jako kdysi tzv. pevnostní města.

Ačkoliv vojenský újezd není územním celkem, je doposud považován za správní jednotku odpovídající v určitých funkcích obci, za jehož správu odpovídá ministerstvo obrany a na jehož území zpravidla trvale uzavřeném pro veřejnost se zřizuje vojenský výcvikový prostor. Ten lze definovat jako množinu výcvikových zařízení, jako jsou letecké, dělostřelecké, tankové, pěší a jiné střelnice, taktická polní cvičiště, tankodromy, ženijní metodická cvičiště, výcvikové polygony apod. určené k individuálnímu výcviku vojáka nebo osádek vozidel a kolektivnímu výcviku jednotek (družstva, četa, rota) a vojenských útvarů. [8] Tato zařízení jsou českou armádou definována jako učebně-výcviková základna. Umožnit bezpečný

vojenský výcvik v podobě simulace bojové činnosti jednotlivce, jednotek, útvarů, služeb a zbraní a vyšších organizačních celků je hlavní funkcí vojenských újezdů.

Vzhledem k tomu, že území vojenského újezdu je součástí krajiny a vzniklo z osídleného území a nacházela se tak na jeho území sídla (bývalé obce a osady), lze toto území využívat také jinak. Vojenské újezdy tak mají vedle základní, vojenské, funkce i další funkce, jak ukazuje tabulka 3.

Tabulka 3: Funkce vojenského újezdu

p.č.	typ	druh funkce	funkce
1	základní	vojenské	místo soustředění vojsk (operační úloha výcvikových prostorů)
2			místo pro polní výcvik vojsk (vyvedení vojsk)
3	ostatní	hospodářské	lesní hospodářství
4			zemědělské hospodářství
5			rybářství a myslivost
6		ochranné	ochrana rostlinných a živočišných druhů
7			ochrana vodních zdrojů
8			ochrana krajiny a sídel
9		sociální	rekreační (sběr lesních plodů, myslivost, rybolov)
10			bezpečnostní
11			sídelní prostor

Zdroj: vlastní zpracování

Jedná se o hospodářské, ochranné a sociální funkce. Existence ostatních funkcí vojenských újezdů vyplývá z funkcí krajiny a funkcí sídel, byť v případě vojenského újezdu nelze z legislativního hlediska hovořit o územním celku (obci) v duchu Ústavy ČR. Jak vyplývá z tabulky 2, 2 % rozlohy území československých vojenských újezdů bylo tvořeno sídelními a s nimi souvisejícími prostory, např. silnicemi, železničními vlečkami a letištními plochami, a 71 % plochy tvořily lesní a zemědělské pozemky. K tomu je třeba také připočítat vodní plochy rybníků a malých vodních toků využitelné pro chov ryb.

Pro hospodářské využití tohoto přírodního bohatství využívalo ministerstvo obrany státního podniku Vojenské lesy a statky, který se po rozdělení československé federace rozdělil na Vojenské lesy a statky ČR, s.p. a Vojenské lesy a majetky SR, s.p. Významná část území vojenských újezdů však postupně od roku 1990 byla zařazena do programu ochrany přírody. Vlastnictví vojenského újezdu a udržení soběstačnosti (autarkie) v oblasti zajištění prostoru pro bezpečný vojenský výcvik tak pro Ministerstvo obrany znamená nejenom potřebu zvládnout agendu analogickou agendě ministerstva zemědělství, ale také agendu podobnou ministerstvu životního prostředí.

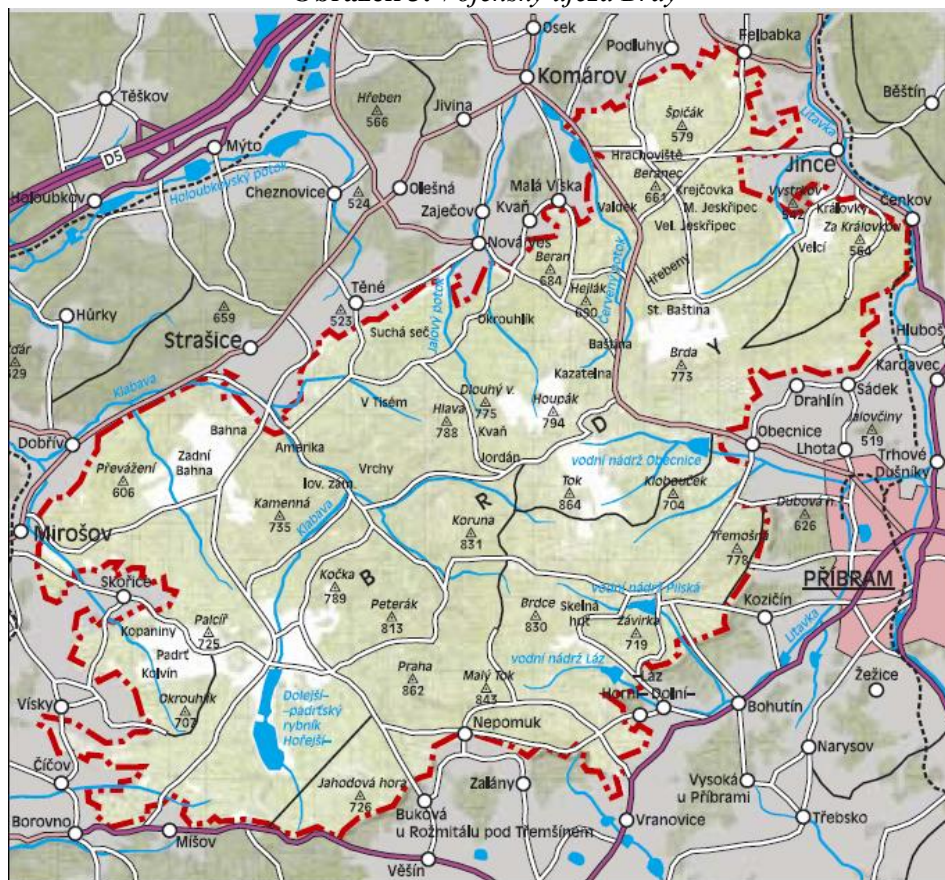
Pro potřeby zajištění úkolů obcí (dříve národních výborů), tj. funkce sídla, jako je např. organizace voleb, dostupnost školských zařízení, dopravní dostupnost, požární ochrana, veřejný pořádek, dostupnost zdravotnických a jiných služeb, byl určen újezdní úřad. Tyto úkoly byly přitom mnohdy zajišťovány jako součást zabezpečení hlavní funkce vojenského újezdu, tedy podmínek výcviku. Např. se jednalo o dostupnost základní zdravotní péče v místě výcviku, která byla potřebná pro záchranu života při neštěstí během výcviku, dopravní obslužnost území potřebnou pro provoz výcvikových zařízení, zásobování potravinami a dostupnost stravovacích služeb potřebnou pro logistiku vyvedených vojsk, požární ochranu potřebnou pro případ požáru při výcviku s dělostřeleckou, leteckou a pěchotní municí apod. [19]

Specifickou sociální funkcí vojenského újezdu je funkce rekreační a bezpečnostní. Tato funkce je podmíněna omezením základních funkcí vojenského výcvikového prostoru a dočasným zpřístupněním některých částí újezdu. V tomto případě je nutné zajišťovat bezpečnost života a zdraví návštěvníků území vojenského újezdu a naopak je potřebné zajišťovat bezpečnost majetku určeného k hospodářským a ochranným funkcím vojenského újezdu, případně sídelních prostorů. Za bezpečnostní funkci vojenských újezdů odpovídá Ministerstvo obrany ČR cestou újezdního úřadu, Vojenské policie, Armády ČR a zřizované vojenské hasičské jednotky a zaměstnanců Vojenských lesů a statků ČR, s.p. v kategorii úředních osob, tj. lesní a rybářskou stráží.

2. Vojenský újezd Brdy a otázka zajištění veřejného pořádku a vnitřní bezpečnosti na jeho území

V roce 2011 schválila vláda České republiky usnesením č. 369 z 16. května dokument nazvaný Bílá kniha o obraně. [1] Jednalo se o koncepční dokument reagující na rozpočtové škrty přijaté v důsledku světové finanční krize. Na s. 129 zpracovatelé z řad bezpečnostní komunity uváděli, že: „Do roku 2015 proto bude snížen počet vojenských újezdů a jejich rozloha tak, aby odpovídaly reálným potřebám ozbrojených sil ČR.“ Po další analýze se tímto újezdem stal vojenský újezd Brdy. Zároveň s jeho zrušením z. č. 15/2015 Sb., o zrušení vojenského újezdu Brdy, o stanovení hranic vojenských újezdů, o změně hranic krajů a o změně souvisejících zákonů (zákon o hranicích vojenských újezdů) došlo k redukci rozlohy zbývajících vojenských újezdů tak, aby z tohoto území byla vyčleněna obývaná sídla a bylo možné vyřešit dřívější restituční nároky. V důsledku účinnosti tohoto zákona k 1. 1. 2016 došlo k poklesu rozlohy státního území pod správou Ministerstva obrany ČR na 82 333 ha, tj. na 1 % rozlohy České republiky.

Obrázek 3: Vojenský újezd Brdy

Zdroj: [20]

V případě vojenského újezdu Brdy byl zrušen třetí největší vojenský újezd v České republice tvořený 22 164 ha lesních ploch, 187 ha zemědělské půdy, 183 ha vodních ploch, 258 ha ostatních ploch, kde pro výcvik bylo využíváno 3 023 ha. [19] Zároveň se jednalo o historicky druhý nejstarší vojenský výcvikový prostor, který byl zřízen na území České republiky původně pro potřeby dělostřelecké střelnice. Jak uvádí Roman Kovář [19], jeho vznik byl sice ulehčen tehdejší pozemkovou reformou, ale proces vzniku (později i jeho zániku) byl provázen odporem civilního obyvatelstva. Dokonce v roce 1920 byl předložen návrh, aby území Brd se stalo přírodním parkem. Mezi odpůrce vzniku Dělostřelecké střelnice v Brdech se dokonce zařadil Viktor Dyk svou statí *Po zájezdu na Brdy*. Podle Kováře [19] o složitosti tehdejší situace vypovídá i zápis z obecní kroniky Jinců: „Po celý rok jednáno o návrhu MNO na zřízení vojenské střelnice v Brdech. Skoro celá česká veřejnost protestovala proti uskutečnění projektu v obavě, že krásy kraje podbrdského budou zničeny a tím ráz středních Čech trvale změněn.“ Nakonec se ovšem političtí představitelé Jinců s výstavbou smířili a od roku 1926 se snažili situaci využít, když požadovali, aby se vojsko ubytovávalo v katastru obce Jince. Do boje o zřízení vojenského tábora se rovněž zapojovaly různé spolky tehdejší doby, o čemž podává svědectví *Posudek obchodní a živnostenské komory v Plzni o projektu střelnice v Brdech* z roku 1925: „Brdy jsou chudým nehostinným krajem bez komunikací a v místech, kde má být střelnice, bez osídlení. Je to kraj, v nějž vlítí trvalejší hosp. a kult. život nepodařilo se ani odvážnému podnikateli Strousbergovi. ...Turisti, procházející lesy, narazí nebo naráželi občas na kouřící míře, na pily a na zaniklé výroby chemické. O kolejích dráhy Strousbergovy vědí již jen domácí lidé. ...Pokusy zvelebiti drobnověžebický průmysl technicky a obchodně neměly výsledku. Turistický ruch živoří pro nedostatek komunikací a

osídlení a projekty nových komunikací nemají pro chudobu kraje finanční base. Lid volá po každé příležitosti, jež mu umožní získat suchou skývu chleba.“ [19]

V případě rušení újezdu se rovněž nejednalo o krátký a jednoduchý proces. Jak si lze uvědomit z tabulky 4, trval pět let a některé věci nejsou, s ohledem na povahu problému soužití armády a civilní společnosti jako externality, dořešeny zcela ani dnes.

Tabulka 4: Proces rušení vojenského újezdu Brdy v zrcadle činnosti vlád ČR v letech 2011-2016

datum	dokument (program jednání vlády nebo usnesení vlády)
16. 5. 2011	Bílá kniha o obraně (usnesení vlády ČR č. 369)
4. 1. 2012	o optimalizaci vojenských újezdů (usnesení vlády ČR č. 10)
5. 12. 2012	o plnění úkolů k optimalizaci vojenských újezdů (usnesení vlády ČR č. 907)
19. 7. 2013	Informace k návrhu zákona o zrušení vojenského újezdu Brdy a o změně hranic vojenských újezdů (Program mimořádné schůze vlády České republiky s Asociací krajů České republiky)
13. 10. 2013	Informace k návrhu zákona o zrušení vojenského újezdu Brdy a o změně hranic vojenských újezdů
20. 11. 2013	Návrh zákona o zrušení vojenského újezdu... (usnesení vlády ČR č. 865)
12. 10. 2015	o nařízení vlády o Chráněné krajinné oblasti Brdy (usnesení vlády ČR č. 800)
14. 12. 2015	o schválení seznamů věcí, které budou předmětem přechodu vlastnického práva podle zákona č. 15/2015 Sb.,... (usnesení vlády ČR č. 1038)
1. 1. 2016	vyhlášení Chráněné krajinné oblasti Brdy, reintegrace území bývalého újezdu pod správu obcí a krajů

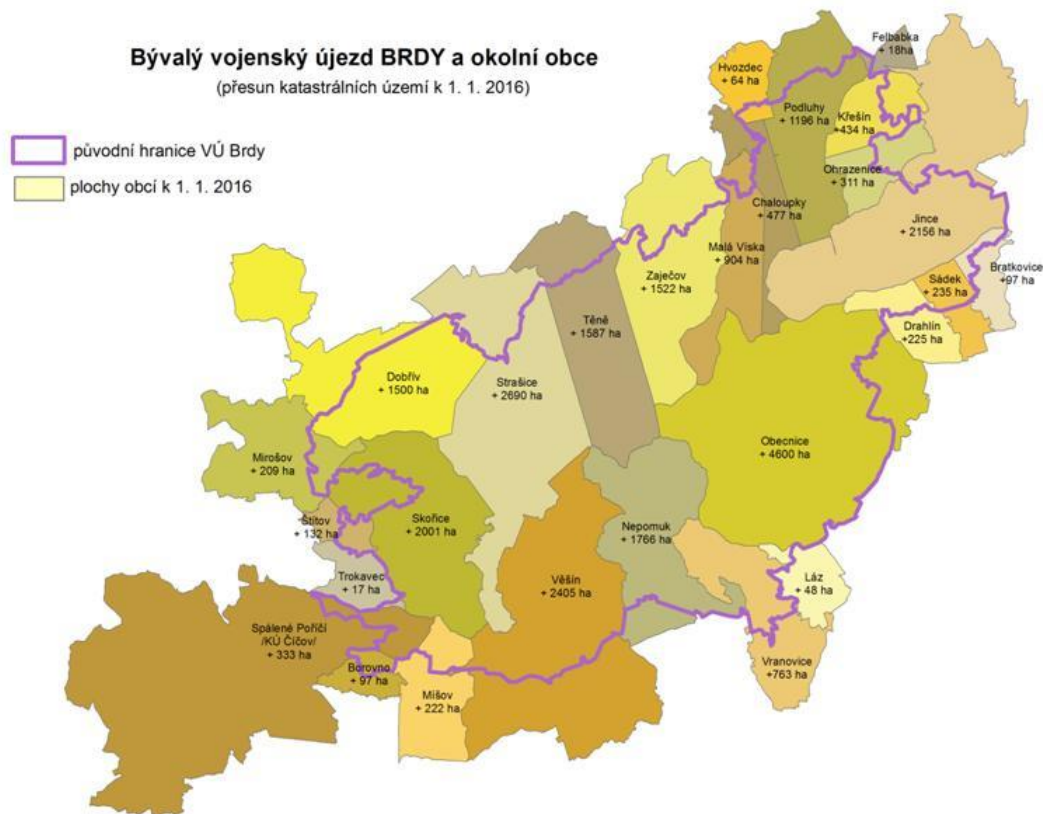
Zdroj: vlastní zpracování podle archivu usnesení vlády ČR

Podstatnou komplikací procesu optimalizace rozlohy vojenských újezdů byla nízká stabilita vládnutí, kdy zejména zástupci krajů a místních samospráv ztráceli své politické partnery. Během procesu rušení vojenského újezdu Brdy se vystřídaly tři vlády a tři ministři obrany. Vzhledem k tomu, že šlo o proces, jehož účastníky nebyla pouze vláda, ministerstva a ministerští úředníci, ale také dotčené obce, Středočeský a Plzeňský kraj a musel se jej účastnit i zákonodárna sbor, pak je třeba vidět, že během tohoto období došlo rovněž k několika volbám, které do určité míry změnilly aktéry celého procesu. Jednalo se o volby: do zastupitelstev krajů (2012), Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky (2013) a zastupitelstev obcí (2014). Aktérem se stala dokonce i Asociace krajů České republiky (zahrnující i jiné než dotčené kraje), otázka zrušení újezdu a reintegrace jeho území (viz obrázek 3) pod civilní správu představovala vedle politikaření i rozsáhlou politickou agendu zasahující všechny hierarchické úrovně státní správy a samosprávy. [9] Vedle toho se jednalo také o agendu vyžadující horizontální koordinaci činnosti státních úřadů na úrovni ministerstev a jím podřízených úřadů. To si lze uvědomit z příkladu takové agendy uvedené tabulce 5.

Tabulka 5: Agenda reintegrace vojenského újezdu Brdy pod civilní správu na úrovni ministerstev

ministerstvo	agenda
obrany	pyrotechnická očista, zaměření katastrů, převod území
vnitřní	plošné pokrytí území jednotkami požární ochrany
	redefinování území obcí v okolí rušeného újezdu
	otázky pokrytí prostoru pořádkovými hlídkami Policie ČR
financí	změna v pravidlech pro rozpočtové určení daní
životního prostředí	zřízení Chráněné krajinné oblasti Brdy; agenda Natura 2000
zemědělství	lesní a zemědělský fond, ochrana vod
pro místní rozvoj	revitalizační programy pro stabilizaci území

Zdroj: vlastní zpracování

Obrázek 4: Rozdělení území vojenského újezdu Brdy ke katastrům okolních obcí

Zdroj: [20]

Zrušením vojenského újezdu Brdy ovšem nedošlo k zásadní změně majetkových poměrů. Lesní a zemědělské pozemky sice získaly zrušením újezdu na ceně, neboť padla podstatná bariéry pro rozvoj území, ale pozemky zůstaly ve vlastnictví státu, a tudíž, pokud nebudou např. vydány k církevním restitucím, bude na nich dál hospodařit státní podnik Vojenské lesy a statky ČR, divize Hořovice. Podobě hospodaří tento podnik i na území zrušených vojenských újezdů Ralsko a Mladá cestou divize Mimoň. [22] Došlo však k reintegraci jednotně spravovaného území děleného do pěti katastrálních území pod správu více než 30 subjektů: 2 kraje, 27 obcí a správy Chráněné krajinné oblasti Brdy coby oddělení Agentura ochrany přírody a krajiny ČR. Územně samosprávné celky zařadily nové území do svého územního plánování. Dělení území mezi obce zachycuje obrázek 4, tabulka 6 pak zachycuje územní bilanci dělení území původního vojenského újezdu Brdy.

Tabulka 6: Zajištění bezpečnosti života, zdraví a majetku na území zrušeného vojenského újezdu Brdy

kraj	okres	obec	rozloha k 31. 12. 2015 [ha]	rozloha k 1. 1. 2016 [ha]
Středočeský	Příbram	VÚ Brdy	26 009	-
Středočeský	Beroun	Felbabka	152	170
		Hvozdec	382	446
		Chaloupky	180	657
		Malá Víska	115	1 019
		Podluhy	478	1 674
		Zaječov	703	2 225
	Příbram	Bratkovice	300	396
		Drahlín	364	589
		Jince	1 506	3 662
		Křešín	191	625
		Láz	467	515
		Obecnice	545	5 145
		Ohrazenice	245	556
		Sádek	186	421
		Nepomuk	247	2 013
		Věšín	1 706	4 111
		Vranovice	624	1 387
		Plzeňský	Plzeň-jih	Borovno
Míšov	766			988
Spálené Poříčí	5 450			5 782
Rokycany	Dobřív		1 212	2 712
	Mirošov		1 154	1 363
	Skořice		374	2 375
	Strašice		793	3 483
	Štítov		130	262
	Těně		491	2 078
	Trokavec		423	440

Zdroj: [20]

Za tabulkou 6 je třeba také vidět tu skutečnost, že převod území z vojenské pod civilní správu přináší dodatečnou zátěž pro integrovaný záchranný systém, zejména pro požární ochranu zajišťovanou jednotkami požární ochrany v původních okolních obcích. Ministerstvo obrany z původní vojenské hasičské jednotky Jince, tvořící požární stanici pro území vojenského újezdu Brdy, ponechalo jen jedno požární družstvo pro potřeby zajištění výcviku 13. dělostřeleckého pluku Jince.

Určitým paradoxem dělení území vojenského újezdu Brdy je, že i toto území se nakonec může stát předmětem územního rozvoje, ačkoliv logika obranného plánování obsažená v zákoně č. 222/1999 Sb., o zajišťování obrany České republiky je ve vztahu k potenciálním prostorům pro zřízení vojenských výcvikových prostorů přesně opačná. Je tedy otázkou, zda by do budoucna, při zhoršení bezpečnostní situace, mohlo dojít k rekonverzi [18] původního území vojenského újezdu Brdy. To zejména s ohledem na nárůst složitosti vztahů spojených s územní správou bývalého území vojenského újezdu Brdy. Jeho reintegraci pod civilní správu totiž podstatně narostla komplexnost vztahů spojených nejenom s územní správou, ale také se zajištěním vnitřního pořádku a bezpečnosti na tomto území, jak to demonstruje tabulka 7 srovnávající stav před a po zrušení vojenského újezdu. Pokud např. Ministerstvo

obranu nějak dál počítá s možností zpětné konverze území na výcvikový prostor, bude pro něj díky nové komplexitě komplikované si udržet dokonalý přehled o aktérech činných na tomto území a jejich záměrech.

Tabulka 7: Zajištění bezpečnosti života, zdraví a majetku na území zrušeného vojenského újezdu Brdy

oblast	odpovědnost do 31. 12. 2015	odpovědnost od 1. 1. 2016	odpovědnost podle předpisů
veřejný pořádek a vnitřní bezpečnost	Vojenská policie, dozorčí služba, vojenská hlídka, ochranná směna	Policie ČR, obecní policie (Strašice), obecní úřad	z. č. 300/2013 Sb., zák1-1 (nově z. č. 273/2008 Sb., z. č. 553/1991 Sb.)
požární ochrana	vojenská hasičská jednotka Jince (JPO IV)	požární stanice Hasičského záchranného sboru ČR (4 JPO I), jednotky požární ochrany sboru dobrovolných hasičů obcí (6 JPO III, 12 JPO V)	z. č. 219/1999 Sb. (nově z. č. 133/1985 Sb.)
ochrana přírody	lesní stráž Vojenských lesů a statků ČR, s.p.	stráž ochrany přírody a krajiny, lesní stráž	z. č. 289/1995 Sb. (nově z. č. 114/1999 Sb.)
ochrana majetku v rybnících a vodních tocích a v lesním revíru		lesní stráž, myslivecká stráž, rybářská stráž	z. č. 289/1995 Sb. (nově z. č. 449/2001 Sb., z. č. 99/2004 Sb.)

Zdroj: vlastní zpracování

Z tabulky 7 je patrné, že v důsledku reintegrace území bývalého vojenského újezdu Brdy a organizační a územní fragmentace správy celého území neroste (narostl) počet aktérů operujících v oblasti zajištění bezpečnosti života, zdraví osob a majetku nacházejících se na tomto území. V tomto kontextu se nakonec paradoxem může stát situace, kdy díky případnému prohlášení částí původního území za myslivecké honitby se území může stát méně bezpečné, než v době svého vojenského využívání. To totiž mělo jasný řád, pokud šlo o jednotlivé skupiny osob pohybující se na území újezdu za účelem naplnění jednotlivých funkcí vojenského újezdu. Realizace vojenských funkcí na určitém místě újezdu vylučovala na tomto místě realizaci funkcí ostatních. Takováto koordinace na reintegrovaném území je krajně obtížná.

Závěr

Od počátku 20. století rostl na území České republiky počet vojenských výcvikových táborů, resp. vojenských výcvikových prostorů umístěných později do vojenských újezdů, které jako právní institut byly definovány v roce 1949. Od roku 1990 jejich počet a celková rozloha naopak klesá. K poslední redukci těchto kvazi územních celků došlo k 1. 1. 2016, kdy byl zrušen vojenský újezd Brdy a jeho území bylo reintegrovaná pod civilní správu dvou vyšších územních samosprávných celků (Plzeňský kraj, Středočeský kraj), 27 obcí a Agentury ochrany přírody a krajiny zřízované Ministerstvem životního prostředí ČR. Tato změna vyvolaná rozhodnutím vlády ČR z roku 2011 paradoxně asi nezvýší individuální bezpečnost na reintegrovaném území, ačkoliv vzroste počet subjektů pečujících v souladu s ústavním zákonem č. 110/1998 Sb., o bezpečnosti České republiky, ve znění pozdějších předpisů o bezpečnost zdraví a života osob území.

Použité zdroje:

- [1] *Bílá kniha o obraně*. Praha: Ministerstvo obrany ČR, 2011. 168 s., ISBN 978-80-7278-564-3
- [2] BÍLEK, J. *Západní výspa socialismu. Organizační výstavba a dislokace vojsk*. In. BÍLEK, J, LÁNÍK, J. a ŠACH, J. *Historie Československé armády*. 6. díl, Československá armáda v prvním poválečném desetiletí (květen 1945-květen 1955). Praha: AVIS, 2006. ISBN 80-7278-377-7, s. 120-139.
- [3] *Historický lexikon obcí České republiky - 1869 – 2011* [online] 2013 [cit. 2016-5-30] Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/historicky-lexikon-obci-1869-az-2015>
- [4] HUNTINGTON, SP. *The Rise of Military Profession in the Western Society*. In. HUNTINGTON, SP. *The Soldier and The State: The Theory and Politics of Civil-Military Relations*. Cambridge: The Belknap Press of Harvard University Press, 1957. ISBN 0-674-81736-2, pp. 19-58.
- [5] KAPRAS, J. *Z dějin vojenského zřízení*. In. KAPRAS, J. (ed.) *Armáda a národ*. Praha: Národní rada československá, 1938. s. 57-86.
- [6] KOFRON, Jan. *Military Power and Its Global Distribution after the End of the Cold War*. *Geografie*, 2011, Vol. 116, No 3, pp 256-275.
- [7] KOLÁŘ, R. *Vojenský výcvikový prostor Jince: data a fakta. Stručné pojednání zpracované u příležitosti oslavy 70. výročí prvního výstřelu na dělostřelecké střelnici v Brdech*. [nepublikovaný rukopis] Jince: [Kolář, R.], 2000. 27 s.
- [8] LETOV, J. *Základy organizace československé armády*. In. KAPRAS, J. (ed.) *Armáda a národ*. Praha: Národní rada československá, 1938. s. 185-249.
- [9] MATUŠKOVÁ, Alena. *Strategická transformace vojenského újezdu Brdy*. *Regionální rozvoj mezi teorií a praxí*. 2015, roč. 4, č. 4, s. 128-144.
- [10] MINAŘÍK, Pavel, ŠRÁMEK, Pavel: *Plánované početní stavy čs. armády v míru a ve válce* [online] 2001 [cit. 2016-05-25] Dostupné z <http://armada.vojenstvi.cz/povalecna/cisla/1.htm>
- [11] POVOLNÝ, D. *VII/2 ČSLA a „dočasný pobyt“ sovětských vojsk (srpen-prosinec 1968)*. In. POVOLNÝ, D. *Vojenské řešení Pražského jara 1968. II. Československá lidová armáda v srpnu 1968*. Praha: Vojenský historický ústav, 2010. ISBN 978-80-7278-525-4, s. 128-140.
- [12] příloha č. 2 [Základní údaje o VVP Čs. armády] k č.j. 0577/20 – 1990 *Zpráva o výsledku operativních šetření ve vybraných oblastech činnosti federálního ministerstva obrany*. Praha: Federální ministerstvo kontroly, 1990. 1 s.
- [13] příloha č. 6 [Organizace výstavby české armády] k č.j. 020423 z 10. 12. 1992 *Návrh Koncepce obrany ČR – 2. verze*, Praha: Federální ministerstvo obrany – Úsek pro strategické řízení, 1992. 34 s.
- [14] *Ročenka FMO*. Praha: Správa pro styk s veřejností FMO, 1991. 32 s.
- [15] SADYKIEWICZ, M. *Soviet-Warsaw Pact Western Theater of Military Operations. Organization and Missions*. St. Monica: RAND, 1987. pp 192.
- [16] SCHEUCH, M. *Atlas zur Zeitgeschichte. Europa im 20. Jahrhundert*. Augsburg: Bechtermünz Verlag, 2000. ISBN 3-8289-0403-3. 189 S.
- [17] STRAKA, K. *Klíčová podmínka obrany státu: Délka vojenské služby a výše ročního kontingentu branců z let 1934 a 1935*. In. STRAKA, K. *Historie Československé armády*. 3. díl. Československá armády, pilíř obrany státu z let 1932-1939. Praha: AVIS, 2007, ISBN 978-80-7278-376-2. s. 40-45.
- [18] ŠILHÁNKOVÁ, V. aj *Rekonverze vojenských brownfields*. Pardubice: Univerzita Pardubice, 2006. 146 s., ISBN 80-7278-345-9

- [19] ŠVARCOVÁ, J. (ed.) *Vojenské újezdy Armády České republiky*. Praha: AVIS, 2006. 146 s., ISBN 80-7278-345-9
- [20] ŠVARCOVÁ, J. (ed.) *Vojenský újezd Brdy*. Praha: AVIS, 2006. 112 s., ISBN 80-7278-316-5
- [21] *Územní změny a změny hranic Středočeského kraje k 1. 1. 2016* [online] 2001 [cit. 2016-05-25] Dostupné z https://www.czso.cz/documents/11240/41788289/uzemni_zmeny_2016.pdf/6113ac5f-9fc9-427b-9495-a5eaccd5ed4b?version=1.3
- [22] *Vojenské lesy a statky ČR, s.p. – Výroční zpráva 2015*. Praha: Vojenské lesy a statky ČR, 2016.

Poděkování

Příspěvek byl zpracován s podporou IGA Univerzity Pardubice v souvislosti s řešením projektu č. SGS_2016_023 „Ekonomický a sociální rozvoj v soukromém a veřejném sektoru“.